

posvár, (Olofson G.); Dr. Schapinger Alajos orvos Budapest, (Szili A.); Dr. Schmeller Alajos s. lelkes Baranya-Baán, (Rosenbaum I.); Schulek János építész Budapest, (Melczér G.); Seidl Miklós urad. alerdész Csomád, (Rostagni G.); Sieber József műszaki tiszt Komárom, (Wintner G.); Steiner Lajos tanár Nagyvárad, (Klemp G.); Bocsári Svastics Lajos birtokos Keszthely, (Zdeborszky V.); Szabó Béla körjegyző Lábod, (Óváry D.); Szemere Viktor mérnök Czibakháza, (Ottó S.); Tassy Miklós ev. ref. tanító Debreczen, (Csurka I.); Tomola Nándor mérnök Budapest, (Entz G.); Ursits Dezső gyógyszerész Budapest, (Szilágyi Gy.); Vihlidka Nándor igazg.-tanító Czibakháza, (Ottó S.); Wintner Samu ügyvédjelölt Gyöngyös, (Lengyel I.); a kik mind a 49-en megválasztottak; velök a tagok száma 7746-ra emelkedett, a kik közt 212 alapító tag és 163 hölgy van.

Az állattani szakosztály ülése 1895 februárius 9-ikén.

A szakosztály ez alkalommal Dr. Entz Géza elnöke alatt a M. tud. Akadémia palotájában ünnepélyes ülést tartott, melynek tárgya az elhunyt Fenichel Samuel, nagyenyedi származású fiatal zoológus Új-Guineában végzett kutatásainak és gyűjtéseinek méltatása volt. A nagy és előkelő hallgatóság előtt tartott beszédek és előadások, nevezetesen Herman Ottó emlékbeszéde és Madarász Gyula ismertető előadása, a bemutatott legfontosabb tárgyak rajzaival

együtt a Term. tud. Közlöny márcziusi füzetében egész terjedelmökben megjelentek.

Az ülés végén Csató János, Alsó-Fehérmegye alispánja és társulatunk tiszteleti tagja, lelkes szavakkal elismerését fejezte ki, hogy hazánk elsőrangú intézete és tudós társulata, mint a Magyar Nemzeti Múzeum és a K. M. Természettudományi Társulat oly kegyeletes módon emlékezik meg azon férfúró, ki életét a tudományos kutatásnak szentelte. Ebből azt látja, hogy a tudományos törekvéseket hazánkban méltányolják és megbecsülik, azért ez alkalommal kijelenti, hogy negyven éven keresztül megszakítás nélkül folytatott gyűjtéssel szerzett madár- és növénygyűjteményét, valamint családi könyvtárát bekövetkezendő halála esetén a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajánlodekkozza. Ezen kijelentésre, mely általános lelkesedéssel fogadtatott, Szalay Imre igazgató a Magyar Nemzeti Múzeum részéről, Szily Kálmán elnök pedig Társulatunk nevében Csató János tagtársunknak nagybecsű ajándékért meleg szavakban fejezték ki köszönetüket. A szakosztály azután egyhangúlag elhatározta, hogy Csató János tagtársunknak e becses ajándéka a jegyzőkönyvben kellőleg méltatassék és a jegyzőkönyv kivonata neki megküldessék.

Hibaigazítás. Az 1895 februárius 20-ikán tartott választmányi ülés jegyzőkönyvébe (156. l.) beiktatandó, hogy az állattani szakosztály két alelnököt választott: Entz Géza-t és Horváth Géza-t, kinek neve tévedésből kimaradt.

LEVÉLSZEKRÉNY.

KÉRDÉSEK.

(40.) A Közlöny tavali feleletei közt olvastam, hogy a sóhajtság megegyezik az ásitással. Megengedem, vannak sóhajtság-szerű ásitások, de hogy az oxigén egyensúlyozására szánt mély lélekzés volna, képtlen. Egy fáradt munkás, vagy unatkozó ember ásitozik, de csak akkor, ha épen fáradt vagy unatkozik, holott a szerelmes fiatal ember vagy az élet gondjaival küzdő családapa sóhajtozik a nap minden szakába. Vagy pl. tessék megfigyelni az Andrássy-úton egy fiatal párt, a mint karöltve sétál és ha véletlenül egy tetszős fogat mellettük elrobog, vagy egy fényes kirakat előtt megáll: a menyecske legalább is vagy ötször fog egymásután sóhajtani. A multról

beszélgető öregek szintén sóhajokkal fűszerezik az emlékezést. S én már több különböző okok és körülmények közt haldoklót láttam, a kik mind sóhaj- és sohasem ásitás-szerű lélekzéssel szüntek meg élni.

Ezek azok a pontok, a melyek az én hitemet ebben az ügyben megingatják s mivel magam okát csak aanyiban tudom meghatározni, hogy az ásitás lélekzési szükséglet a sóhaj pedig a vágy és emlékezés nem szóbelileg hangosított alakja. Kérem az erre hivattak szíves felvilágosítását. P. S.

(41.) Milyen magyar vagy német könyv tárgyalja behatóan a gazdaságilag használatos takarmány-neműek kémiai quantitativ elem-

zését, különös tekintettel emészthető tápanyagaik kipuhatólására? Hol szerezhetők meg a reagensek és a szükséges eszközök és mi körülbelül a szükséges berendezési költség?

K. K.

(42.) Az utóbbi időben olyannyira hirdetett »Odol« fog- és szájvíz állítólag nem egyéb mentholnak és thymolnak 1—1⁰/₀-os alkoholos oldatánál. Igaz-e ez, s ha nem, mi e szer összetétele?

R. L.

(43.) Hol, mely könyvtárznál és mi áron kapnám meg a föld őstörténetét (geológiaiáját) dióhéjba szorítva, népszerű kiadásban?

V. F.

(44.) A liba gágog, a rucza hápog, a kakas kukorékol stb.; hogyan fejezi ki a magyar ember jó hangutánzó szóval a *pulykának* azt a hangját, melyet a gyerek így utánoz: »utzukutyateremtette«? A »hurukolás«, melyet valaki javasolt, a francia *glousser* szó fordítása, megfelelő-e?

F. D.

(45.) A selmeczi m. k. központi kohó, tudomásom szerint (úgy vélem 1892. évben) 1 kg. nyers tellurt engedett át Dr. Bókai Árpád tud. egyetemi tanárnak, a ki ebből különféle tellurpreparátumokat készítetvé, nyulak, kutyák, majd embereken teendő kísérletekkel óhajtotta e fémnek a gyógyítás terén való használhatóságát és hatását megállapítani.

Mivel erre nézve eddig mitsem olvastam, nagyon örvendenék, ha megtudhatnám, megtörtént-e e kísérletek is jóval eredményeket adtak s általában milyen jövő jósolható — az eddigi tapasztalok szerint — a tellurnak az orvoslásban.

F. Gy.

(46.) Nyolcz-tíz év óta tartok szobámban cserépbent egy fikusz. Ez ugyan minden évben hajt a csúcán négy-öt levelet, de az alsó levelek közül meg mindig annyi elsárgul és lehull, hogy bár két méternél magasabb a fikusz, csak a csúcán van néhány levele. Mi lehet az oka, hogy levelei alig fél év alatt elpusztulnak és miként lehetne lombosabbá tenni? Talán visszanyeséssel? Vagy hogy lehetne erről a fikuszt szaporítani?

Sz. G.

(47.) A legrégebb földrengés hazánkban, melyről *részletesebb* tudomásunk van, Nagy Lajos király uralkodása alatt 1348-ban volt és főképen *Felső-Magyarország* városaiban tett nagyobb károkat.

A hazánkban *később* előforduló földrengések túlnyomó része arra az országrészre szorítkozott, mely hajdan a Rómaiak Pannóniája volt.

Úgy látszik tehát — ámbár nincs telje-

sen bebizonyítva — mintha a földrengési epicentrum hazánkban északkeletről délnyugotra húzódtott volna.

Erről való megbizonyosodás végett tehát az a kérdés merül fel: vajjon találhatók-e a római korszakbeli történelmi kútfőkben oly adatok, melyek ama föltevést megdöntik, vagy bizonyossá teszik.

D. I.

(48.) Lakásom pinczehelyiségében csiperke-gomba kulturát állítottam be s bár az úgynevezett »csirát« még januárius hónapban vettem, illetve helyeztem el, s az ágy elkészítése is sikerült, s a »csira« meg is eredt, továbbfejlődni nem látszik, illetőleg megakadt fejlődésében.

Minthogy az ágy is lehült, ennek okát a pinczebeli lég kissé alacsony hőmérsékletében (+ 6⁰ R.) kereselem.

Megjegyzem, a helyiség a pincze végén van, az ajtótól elég távolságban, száraz helyen, az ajtó s nyílások a külső hideg levegő távoltartására be vannak takarva s eltömvé.

A helyiség léghőmérsékletét emelni szerintem két mód volna lehetséges: 1. Mesterséges úton, fűtéssel, melyet nem szándékom alkalmazni; 2. heves trágyaneműek erjesztésével benn a helyiségben. Ez esetben azonban a levegő oly páratelt s gőzös volna, mely semmi esetre sem volna kedvező a gombakulturára. Tisztelettel kérdem, volna-e még más mód, akár fizikai, akár chemiai úton arra, hogy e pinczebeli, ajtóval elzárt, külön helyiség levegőjének hőmérsékletét emeljem?

D. B.

(49.) Nemrég egy — a lapokból is jól ismert — német járt városunkban, a ki meglehetősen szűkkörű társaságban egy alkalommal többeket hipnotizált és mediumaival állítólag bűmulatos dolgokat végeztetett. Talán föl sem vettem volna ezeket a híreszteléseket, ha nem városunk legelőkelőbbjei terjesztették volna. A mint az elbeszélésekből érttettem, a mutatóványok egy része tisztán a hipnozison alapszik, a melyen ma már nincs valami nagy csodálkozni való; a mutatóványok másik része azonban csak a telepathiával magyarázható meg; pl. a medium látja és megmondja, hogy bizonyos távoleső helyen *ugyanazon időben* mi történik. Még ugyan nem próbáltam, de ha nagyon megérőltetném magamat, talán ezt is el tudnám hinni, mert elvégre is lehet olyan természeti erő, a melyet a természettudósoknak eddig nem sikerült fölfedezni; hanem az aztán már sehogy sem fér a fejembe, hogy a medium *elmult* dolgokat is láthat, *rég elhang-*

sott beszédek is hallhat. Beszélük pl., hogy a medium egy hetekkel előbb elveszett függőről megmondta, hogy hol van, tulajdonosnője akkor hova ment és hol ejtette el; egy aranyórának hasonló történetét is elmesélte, a melyet azután a medium utasítása alapján a zálogházban meg is találtak; továbbá, hogy Kund Béla meggyilkoltatása után hetek múlva végighallgatta a gyilkosoknak a tett elkövetésekor folytatott párbeszédét és a társaság előtt erről szépen beszámolt. Én azt hiszem, sem valamely test, sem a hang nem hagyhat olyan nyomot a levegőben, a melyről az alakot, helyet vagy beszédet fel lehetne ismerni bizonyos idő múlva

is, képzeljünk bár akármilyen csodálatos, természetfölötti képességet erre a célra. A beszéd okozta légrezégés rövid idő alatt megszűnik, elenyészik *nyomtalanul*, részint önmagától, részint pedig a millió és millió újabb hang által. Hogyan lehetne hát ezeket ismét fölkelteni a semmiségből! Hisz ez még a telepathiánál is hihetetlenebb valami! Ilyenformán megérhetnénk még azt is, hogy Árpád apánk szerelmes kalandjait is ki-lesehetnénk mediumaink által. Vagy talán nem is annyira alkalmas medium kell ehhez, mint *elég jámbor hit*? Kérdem tehát: lehetőségek-e ezek a dolgok, s ha lehetőségek, miből magyarázhatók? K.

FELELETEK.

(7.) Ha rövidre akarjuk a feleletet szabni; azt mondjuk, hogy az elpattanás oka a lámpaüveg rossz szerkezete. Rosszul készített lámpaüveg pedig akkor sincs megóva az elpattanástól, ha nem használjuk.

Ha a lámpaüvegek ezen gyakran előforduló navalyáját érhetővé is akarjuk tenni, kissé bővebb magyarázatra szorul az eset.

A meleg a testeket kiterjeszti, lehűléskor pedig összehúzódznak.

Ha a lágy és kiterjedő állapotban levő üveg a formába fuvás után megmered, térfogata és felülete is kisebbé válik. Ez az összehúzódás lassan történik, néha évek múlva is határozottan is kimutatható.

Hogy az üveg külső hatások folytán kevésbé legyen törekeny, hűtőkemenczékben lassan és egyenletesen szoktuk hűteni. A hűtésnek addig kell tartani, míg az üveg részecskéinek feszültsége bizonyos minimumra ér el. Az erre szükséges időt a gyakorlat emberei az üvegtárgyak vastagságához és alakjához mérik.

Ha az üveg falai egyenlőtlenül vastagok és a hűtésére elegendő időt és gondot — a tüzelőanyag költséges volta miatt — nem fordítottak, az üveg nagyon könnyen, nem ritkán magától el szokott pattanni.

Az olyan üvegtárgyaknak, melyek többszöri fölmelegedésnek vannak kitéve, a lassan lehűlés használ akkor, ha falai nem elég vékonyak, különösen pedig, ha nem egyenlő vastagok.

A H. B. tagtárs úr lámpaüvege is bizonyosan ezen utóbbi hibában leledzik.

A körégekre alkalmazott lámpaüvegeken ez az utóbbi hiba t. i. az *egyenletlen falvastagság* épen az égő feletti szűkített részen szokott előfordulni. A jól készített ilyenmű

lámpaüvegeken a szűkített részek falának sem kiszögelőnek, sem vastagabbnak lenni nem szabad, mint a többi helyeken. Mert az ilyen üveg részei nem hűlhetnek s nem húzódnak össze egyenlő mértékben.

Egyáltalában a lámpaüveg külső része a lámpa kioltása után gyorsabban hűl le, mint belső része. Ennek folytán a külső üvegréteg gyorsabban húzódik össze és őlt kisebb térfogatot, mint a belseje. Így egy bizonyos vastagságban a két réteg részecskéi bizonyos idő elteltével erősen feszült állapotba jutnak. Ha ez a feszültség — különösen vastagabb falú üvegeknél — *idővel*, annyira növekszik, hogy az üveg szilárdságát is felül mulja, akkor igen gyakran egész tömegben nagy erővel pattan szét, mint ez a jól ismert bolognai üvegeken tapasztalható. Sőt a gyakorlati életben is meg szokott történni, hogy egyes olcsóbb fajta üvegcancsók minden külső hatás nélkül asztalunkon nagy robajjal számtalan darabra omlanak össze.

H. B. tagtársamnak tehát csak azt ajánlhatom, hogy változtassa meg udvari szállítóját és hogy szemmértékre lehetőségig válogassa ki az egyenletesebb és tisztább lámpaüvegeket, melyeket használni akar, mert az egyenetlen és rosszul hűtött üveget, nézetem szerint, még azzal sem teheti jóvá, ha forróvízben félórai főzés után lassan hagyja kihűlni. Tapasztalásom szerint az olyan üvegek, melyekben hosszabb ideig vizet forraltunk, már az újra való felmelegítés közben el szoktak pattanni. Mert a forró víz az üveg felületét megtámadja, kisebb-nagyobb mértékben érdesé teszi, minek folytán felmelegítéskor törekenyebbé válik. DR. K.

(15.) Fehérneműből tintafoltot kivenni a tinta anyagának milyensége szerint kell:

Gallusz- és alizarin-tintafolt kivehető, ha a vízzel megnedvesített foltot ismételve sókával (sal acetosellae) dörzsöljük s utána lágy vízben mossuk, vagy ha a foltot erősen higított salétromsavval mossuk; a hatás az, hogy a savak a tinta színanyagát feloldják. Anilintintafoltot tiszta borszesszel kell kimosni; ez utóbbi a festőanyagot oldja. Ezüst- vagy ruhajelző tinta foltját jódos jódkáli-oldattal kell ismételve mosogatni, a midőn sárgás jódézüst jön létre s ez alkénészavas nátrium-oldattal a vázsonból kimosható. Vérfolt lúgos folyadékban mosva oldással távolítható el a vázsonból.

HIDAS JÓZSEF.

(16.) Minden szer, melyet a haj növesztésére hirdetnek, nem egyéb, mint a hiú emberek hiszékenységére alapított rászedés.

Az emberi haj a hajszemölcsökön a Malpighi-sejtekből fejlődik; a míg ezek a szemölcsök épek és egészségesek, addig a hajzat nő magától, de ha ezek egyszer valamely sajátos betegségük miatt tönkre mentek, azon többé segíteni nem lehet. Vannak esetek midőn csak a hajszál maga beteg s kihull és előáll akár teljes kopaszodás is, de a gyökerek épek maradnak s a hajzat magától szépen kinő. Ilyen esetben a kihullást megakadályozhatjuk, a kinővést pedig elősegíthetjük a fejbőrnek okszerű ápolásával, a melynek legolcsóbb és legbiztosabb módszere az, ha naponként langyos vízzel megmossuk, zsirosodását vizes borszesszel, szárász voltát és korpaképződését pedig zsiros olajjal ellensúlyozzuk. A fejbőr ápolására szolgálnak oly tapasztalatilag kipróbált szerek, a melyek a haj növést elősegíthetik. Ilyen szer a többi közt a csersavas chininnek borszeszes oldata, cantharidin, sabina, jódkali, stb. De természetesen, hogy ezek sikerés alkalmazása is csak orvosi receptre és ott jöhet szóba, a hol a haj gyökere ép és egészséges.

HIDAS JÓZSEF.

(16.) Hogy a hajnöves előmozdítására hirdetett szereknek épenséggel semmi hatásuk sincsen, azt legjobban azon fővárosi gyógyszerész kopasz feje bizonyítja; a ki a legtöbb hajnövesztőszert hirdeti. A hajkihullás rendszerint csak másodlagos tünet, valamely vér, bőr vagy más betegség következménye s csakis ennek megszüntével, tehát jó orvos közbejöttével gyógyul, ha egyáltalában gyógyul.

H. G. F.

(20.) Az esővíz nemcsak azért ártalmas a halaknak, mert a levegő s az épülettetők minden porát, szennyét s a kémények körül lerakódott kormot mossá le a vízmedenczébe,

hanem azért is, mert nem tartalmaz sem bizonyos sókat feloldva, melyekhez a halak szokva vannak, sem bizonyos mennyiségű levegőt elnyelve, mely nélkül a hal a vízben sem tud megélni. Megkísérletem azt a legigénytelenebb halakkal, de tiszta, üllepedett esővízben is elpusztultak; legjobb a folyóvíz; már a kútvíz kevésbbé, mert már túlságos mennyiségű (meszes) sókat s a folyóvíznél kevesebb levegőt, de több szabad szénsavat tartalmaz, mely ivásra ugyan üdítőbb, de a hal lélekzésére kártékonyabb.

H. G. F.

(25.) A vadászebek az erdőn, mezőn találkozó apró dögök iránt koruk, tanultságuk, egyéni temperamentumok szerint különféleképen viselkednek. Idősebb, komoly természetű kutya az ilyen tetem mellett megáll, felé szagol s tovább megy. Egy másik megszagolja, bajusz sertéje felberzed, ajakbőre felhúzódik, úgy hogy foga és innye látszik, azután félre áll, hátulsó lábával felé rúg s ott hagyja. Egy harmadik megszagolja, száját neki viczorítja, bajuszát és háti szőrét neki bereszti, farkát kimereszti, hosszút morog, első lábával a dögöt megpiszkálja, megkaparásza; körülforogja, azután rávetvén magát, meghentergeti, felkelve, hátsó lábaival avarral vagy földdel berúgja s ott hagyja. Mindez azt tanúsítja, hogy a kutya ilyenkor undort, megvetést, bosszúságot érez, az tehát, hogy a dög meghentergésével *szüglását élesítene*, nem egyéb, mint régi *vadászbabona*.

UJJAKI ISTVÁN.

(27.) A *Matricaria Chamomilla* L. magyar népies neve csupán: szikfű. A régiek »szikfű«-nek hívták. Melius szerint (p. 72. a.) »A szikfű sokféle: Egyik ám az igen jó szagú, a kit az Barbélylok a lugban vetnek, ennek *Chamomilla* a neve.« Ez a »nemes szikfű.« (Melius.)

Beyhte »Nomenclator«-jában a »zékfű« a *Caryophyllum*-ot jelöli ugyan, de valószínű, hogy ez a szókép synonymja az előbbinek; Francovith is a »Szeekfű virágia« mellé (p. 27. a.) *Chamomilla*-t írt.

Lippai (p. 77) »mátra fű«-nek nevezi. A »mátra fű«-ből megint Barra (p. 207) a »nádra fű«-vet csinálta.

Csapó írja a »szikfű«-ről (p. 253): »Ez közönséges és jó illatú mindenütt a mezőkben termő fűvet, a Tudósok között egyik *Anthemis*, másik *Matricaria* neve alatt említik«.

Máig is az »orvosi szikfű« név alatt kétféle növényt használnak. Az egyik a *Matricaria Chamomilla* L. (szikfű), a másik

az *Anthemis nobilis* L. (montika*). Mind a kettő jellemző »kamillá-illatú«. (Conf. Linné mat. med. [1749] 141, és nálunk: Wagner, »Növényország gyógyszerisméje« [1865] pp. 279—280). Ezek közül a *Matricaria*-génusz a »Flores chamomillae vulgaris«, az *Anthemis*-génusz pedig a »Flores chamomillae romanae« orvosságot szolgáltatják. Utóbbit különösen Angliában és Franciaországban használják.

A *Matricaria Chamomilla* német népies nevei: Chamillen, Romey, Gemeiner Romey, Gemeiner Chamillen, Kleine Chamillen, Kamillen, Gamillen, Feldkamillen, Wilde Kamillen, Kermlein, Kammerblumen, Kermelchenblumen, Aechte Kamillen, Magdblumen, Meydblumen, Laugenblumen, Carmelien, Camomillen, Kornkamillen, Kamellen, Lun-genblumen, Mägdeblumen, Romeyenblumen, Kumehlen, Kammelblumen, Kelmrigen.

Az *Anthemis nobilis* német népies nevei: Römische Kamillen, Römischer Romey, Edler Romey, Edle Kamillen, Gartenkamillen, Edelchamillen, Kühmellen, Römische Hundskamille.

A »Stuhlkraut« sem a *Matricaria*, sem az *Anthemis* génuszra nem vonatkozik.

A »Stuhlkraut« az *Ononis spinosa* L. növényt jelöli (V. ö. Ulrich: »Internationales Wörterbuch der Pflanzennamen [1875], p. 155). Ez is officinalis (radix Ononidis), és Linné szerint (Mat. med. p. 125) a »magyar betegség« vagyis a csömör (Febris ungarica) ellen haszonnal alkalmazták.**

ALFÖLDI FLATT KÁROLY.

(27.) A *Matricaria* magyar neve Melius Juhász Péter Herbariumában, a 161. l., mátrafü és fünek anyja (Mutterkraut, Metterkraut). Csapó József-nek »Új füves és virágos magyar kert (1775)« című munkájában a 170. l. a mádrafü, köz-mádrafü, metterfü, anyafü vagy anyaméhfü már a *Pyrethrum Parthenium* L., a 253. lapon pedig a *Chamomilla vulgaris*

* V. ö. Diószegi és Fazekas: Magyar Fűvészk. p. 483; Diósz: Orvosi Fűvészk. p. 310; Ercei: Nemes Tordamegye Flórája, p. 105 stb.

** Az idézett források: Melius: Herbarium, 1578. — Beythe: Nomenclator, 1583. — Francovith: Hasznos és fölötte szükséges könyv, 1588. — Lippai: Posoni kert ed. 2., 1753. — Csapó: Új füves és virágos magyar kert, 1775. — Barra: Növénytan, 1841.

vagy *Chamemelum vulgare* magyar neve már székfü. Ezután a *Matricaria Chamomilla* neve egész máig székfü vagy szikfü maradt. Veszelszki-nek följegyzése a *Matricaria Chamomilla*-ról olyan friss, mint ha ma hallottuk volna az országban. Említi a »kerti székfü-t, nádrafüvet, azután azt mondja »Dunántúl, Baltavár körül pipiter-nek hívják, a székfü nevet tán csak a székes helyekről adták reá, mivel leginkább a székeseken szokot tanyázni, a mint Túron-túl a Brettyó mellett való részen annyit láttam.« Megemlíti a mezei kapor nevét is, mert a levele olyan mint a kaporé. Barra szerint a szikfü neve még kis kamilla.

A *Matricaria*-nak említett nevei többnyire népies eredetűek. Mátrafü-nek nekem az Ipoly mentén a *Nepeta Citarid*-t (macskamenta) mondották s a Beythe és Clusius Nomenclator Pannonicus-a a *Cattaria* után valóban említi is a »matra fü, h. e. matricis herba« nevet. A mátrafü azonban nemcsak anyaméhfüvet, hanem görcs-ellen való füvet is jelent, mert mádra, mátra vagy nádra a gyomorgörscnek is neve, a mint-hogy az Ipoly melléken szív mádrája baj ma is ismeretes. A mátrafü nevet Csapó is a Cattariahoz idézi (167. l.), de utánna teszi: »a régiéknél«; sőt ezt a füvet macskánádrá-nak is nevezi.

A szegfü szó eredetét, mint a Nälgelchen nyelvmásolatát, Szarvas Gábor a Nyelvőr 1886. évfolyamának 502—506. l. tanulságosan fejtegeti, fejtegetésébe a székfüvet és Stuhlkraut-ot is belevonja. A szegfü vagy székfü természetesen csak olyan hangzásbeli különbség, a mint pl. igtat és iktat, rektor és rektor; véleményem szerint azonban a székfü vagy szikfü egészen más szóból ered és más szócsalád tagja, mint a szegfü. Lehet a Stuhlkraut is csak véletlen szótalálkozás, épen azért, mert a magyarban a »széke«-nek a kétféle székelés-en kívül (trón, árnyékszéke, széke) még több más jelentése is van: mint széke vagy szik (v. ö. szépe vagy szíp, szilfa és szélfá), a tojás széke, vagy Erdély régi széke. A székfü vagy szikfü név, Veszelszki, meg az én véleményem szerint is, Alföldünknél azon a táján született, a hol a szikes föld nagyobb terjedelmű, s a hol a *Matricaria Chamomilla* seregesen és jellemző csoportokban szokott nőni. Kanitz Agoston egy hazai sziki Matricariát *M. Bayeri*-nak nevezett. Hogy ellenben a székfü (Stuhlkraut) később formálódott volna az Alföldön. szikfü-re, abból

sejthetjük, hogy czikünknek legkiválóbb fűvét, a *Statice Gmelini*-t Wild., *szikli lapu-*nak nevezik, *szikli fű* nevet nem hallani, Hihetőbb azonban, hogy e neveket a hasonlóság hangzás, továbbá az ortográfia ingadozása alapján összetévesztették. A *székfű* vagy *szikfű* tehát, mint népies szó, Stuhl-kraut-féle orvosságfüvet aligha jelent. A magyar nép a szék szónak modern és orvosi értelmét régebben nem ismerte, s az ilyen-félét drasztikusabb szóval szokta megnevezni.

A székfű szó eredete látszólag úgy is magyarázható, hogy a virágzata sárga székéből (közép) és fehér sugarakból alakul, mint a tojás széke, vagy sárgája és fehérje.

Hogy különben a növényzavak keletkezése a vidék fizionómiájával, a talajjal, a nép foglalkozásával stb. is összefügg, s hogy ennek folytán hazánkban más-más táján ugyanannak a fűnek más-más neve lehet, bizonyosága a szikfű (*Matricaria*). Túl a Dunán s a Balaton mellékén nagyobb terjedelmű szik, ez a jellemző és sajátvirágos talajmező, ismeretlen. Ezért az itt sem hiányzó *Matricariát* eredetileg róla nem nevezhetvén, alföldi nevével egészen függetlenül, *pipitér* neve támadt, a mely szó túl a Dunán meglehetősen ismeretes, sőt *Szent Iván pipitér* néven is említik.* DR. BORBÁS VINCZE.

(30.) Élő diófákon termő nagyobb kalapos gombák közül a leggyakoribb a *Polyporus igniarius* (L.), a *Polyporus hispidus* (Bull.) és a *Polyporus sulphureus* (Bull.). Az elsőnek pataszzerű, eleinte szürkés, később rozsdabarna színű a termő teste, melyből használható tapló készíthető; a második termő teste polczszerű, érdes felületű, rozsdaszínű és szivacsos húsos állományú, melyet a szűcsök bundák festésére használnak; a harmadiknak termőteste különböző alakú, hol gypyszerűen elágazó csoportot alkot, hol fedélcserépszerűen terem egymás felett, hol pedig egyenként jelenik meg; álló fákon egyoldalú, fekvő fatörzsökön minden oldal felé kifejlődött; legtöbb esetben töntelen, de sokszor tönke is fejlődik. Általában igen változó alakú és változó színű gomba. Színre legtöbbször vörössárga, de lehet citromsárga és rózsaszínű is. Mind a három gomba nemcsak a diófán, hanem általában a lombos fákon s így a gyümölcsfákon is terem.

A felsorolt gombák összehasonlítása alapján úgy vélem, hogy a kérdés ez utób-

bira a *Polyporus sulphureus*-ra vonatkozik. Ennek a húsa, különösen fiatal korában, leves, sajtyszerű állományú, később idősebb korában száraz, elporló; fiatal korában ehető s eléggé ízletes.

A tenyésztésére vonatkozó intézkedés helyes volt, csakhogy a virágház nedves és meleg légkörében gyakran fog ugyan teremni, de csakhamar vége fog szakadni termésének, mert a gomba a neki kedvező körülmények közt elég hamar fogja fölemészteni a diófa tápláló anyagát. Ha a fa kint a szabadban marad, úgysis megtermett volna a gomba termése. ritkábban bár, de házamosabb ideig, mert a táplálkozó fa folyton gyarapodott volna még, ha nem is oly mértékben, a mint a gomba a fa testét fogyasztá. Az egyetlen küzdelemben itt is kifogyott volna a diófa gombát tápláló anyaga — csakhogy hosszabb idő múlva.

A fentebbi sorokból már kitűnt, hogy a gomba az álló s a fekvő diófán ugyanaz. A világosságnak a gombatermés alakjára s helyzetére, illetőleg növekedésére alig van hatása. Ellenben a gomba testének alakulására s helyzetére nagy hatása van a *geotropismusnak*, vagyis a nehézségerőnek, mely a növények s így a gombák növekedésére is irányító. Így a nevezett három gombának spórátfejllesztő likacsai mindig a nehézségerő irányára felé növekednek, azaz *pozitív geotrópok* s ezért az álló fán a fatörzs töve, illetőleg a föld felé néznek. Ha a fekvő törzs oldalán jelennek meg a termő testek, a gomba likacsos felszíne szintén a föld felé fog nézni s a fatörzs hosszával egyközűen fog állni. Ha pedig a termő testek a fekvő fatörzs földtől elfordult oldalán növekednek, itt is a föld, tehát a fatörzs felülete felé fejlődik ki a likacsos felszín; mivel pedig ezek itt érintkeznek s kevés tér marad, ezért a különben rövid tönk megnyúlik és pedig felfelé, a fatörzstől elfelé, mivel a nehézségerő irányától elfelé nő, lévén *negatív geotróp*. S minthogy a tönkön fejlődő termőtest minden oldal felé szabadon fejlődhetik, alakul többé-kevésbé tölcseralakúvá. Nagyon természetes, hogy e két alakulás közt a változó helyzetnek megfelelőleg számos átmenet lehetséges.

Az ehető és mérges gombákat ismertető munkák száma légió. Magyar nyelven eddig csak a *Lorinser Frigyes*-féle jelent meg »A legnevezetesebb ehető, gyanús és mérges gombák«, melyet *Renner Adolf* fordított magyarra, a Magyar orvosi könyvkiadó társulat megbízásából 1877-ben s mely

* Földrajzi Közlemények. 1894. évf. 66. és 71. l.

12 táblán mintegy 80 gomba képét közli. Ez azonban már alig kapható s különben sem egészen kifogástalan. Most van készülöben Társulatunk könyvkiadó vállalata számára modernebb munka, melyen Istvánffy Gyula múzeumi ör dolgozik.

A német nyelvűek közt gyakorlati célokra leginkább ajánlható a Hahn Gotthold-féle »Der Pilzsammler«, mely 172 gomba képét közli, 1890-ben jelent meg Gerában s ára 6 márka.

MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR.

(30.) A korhadásnak indult diófákon talált gomba, a némileg hiányos leírás szerint is, alkalmasint a *lombos likacsgomba* (*Polyporus frondosus* Fr.), melynek színes rajzát megtalálhatja a Lorinser-féle gomba-atlasz magyar kiadásának VI. tábláján (a munka címe: »A legnevezetesebb ehető, gyanús és mérges gombák« természetű képekkel, 12 táblán; irta Dr. Lorinser Frigyes Vilmos, magyarra fordította Renner Adolf). Leírása a szöveget tartalmazó külön füzetnek 35. lapján van. E gombának aránylag rövid tönkje és kalapjának alakja is változó lehet, mi főképpen a közös tönkön levő kalapok számától és elhelyezkedésétől függ. A tönk hol valamivel hosszabb, hol rövidebb szokott lenni, a kalapoknak pedig sokfélekép karéjózott karimájok van. A tönk mindig a kalapnak oldalán van, ezért hasonlít némileg a kalap a taplógombához. Nyár végén és ősszel főképpen vén jölgyfatörzseknek a tövében terem, gyakran félméternyi, közös tönkön ülő telepekben található, melyek kellemes és dús táplálékot adnak.

A mi a levágott és beasott fatörzsön képződött gombákat illeti, azok bizonyára más gombafajhoz tartoztak, mert a lombos likacsgomba sohasem szokott tölcseres kalappal kifejlődni. Egyébiránt ilyen kérdésre biztosan csak akkor lehet felelni, ha magát a tárgyat is beküldi a kérdező. A ki az ehető és mérges gombákkal óhajt megismerkedni, annak nagyon melegen ajánlhatom gyakorlati irányánál és olcsóságánál tova a következő német könyvet: Gotthold Hahn: *Der Pilzsammler*. 1890. 204 lapra terjedő szövegen kívül 32 táblán 172 gombafaj színes rajza van közölve; az egyszerű; de díszes kiállítású könyv ára kemény kötésben csak 6 márka. SCH. K.

(33.) A fehér közönséges házi kacsák nemi különbségének főismertető jele az, hogy a kácsérnak (hím) farka közepén a hátfelé kunkorodó kukora tollai vannak. Ezenkívül egyéb ismertető jelek: a kácsér tollazata egy fokkal tisztább fehér, egész termete erősebb, zömökebb, nyakgörbülete kecsesebb, hangja, akár a pocsolyában turkászva cserecsurál, akár erősen hápog, a tojóétól elütő;* párosodás idején a tojó fejbűbjá meg van tépászva, a tojó petefészke erősen kifejlődven, hasa lefityeg, majd a földet horzsolja; kotlás idején a tojó begyi és hasaaiji tollait maga kitepi fészekkészítéshez.

ÚJLAKI ISTVÁN.

(34.) Ha csak a szerves élet lehetőségéről van szó, akkor az eddigi megfigyelések már a Naprendszeren belül is nagyon-nagyon valószínűvé tesszik a szerves életet, ha másutt nem, legalább a Marson, sőt megengedik annak a föltevését is, hogy akár eszes lények is lehetnek a bolygók lakói. De hogy csak a Naprendszeren belül is a szerves élet tényleges létezését megfigyelésekkel és észleletekkel bebizonyíthassuk, azt alig hiszem; hogy pedig a más rendszereken levő szerves élet kérdésében tovább jussunk, mint a mit képzeletünkben merítünk, arról szó sem lehet.

DR. L. F.

(37.) A méhek kedvelte növényekről Hanusz István, »Képek a növényvilágból« című munkájában, a 30—38. l. »Méheink étlapja« című cikkben, valamint a »Magyar Méh« ez évi 3—4. számában »Hazánk mézelő növényei« című cikkben olvashatni.

B. V.

(39.) Az Apocynaceák (ebhalálfélék) közé tartozó *Landolphia*-nak magyar neve is ez maradhat, mint a *Fuchsiá-é*, *Kitaibeliá-é*, *Haynaldiá-é* vagy *Klopstockiá-é*; ezzel *Landolph* hajókapitány érdemét, a ki az owarai expedíciót vezérelte, mi is elismerjük. Ennek a növénynek különben a magyar nemzettel még nem volt semmi köze, hogy magyar neve is támadhatott volna; különben *kaucsukliáná*-nak lehetne nevezni.

BORBÁS VINCZE.

* A tojó hangja sokkal recsegőbb; hangutánzással általában úgy fejezik ki, hogy a kacsá *rápog*, a kácsér *sápog* vagy *hápog*. SZERK.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.